

SPV jaro V

Kontakt: zporych@zahradnickaskola.cz

Plán individuálního studia, pokyny k samostudiu a úkoly během přerušení
řádné výuky od 7. 4. do 15. 4. 2021.

2. U

Pokračujeme v tématu Náboženství. V minulých hodinách jste si osvěžili obecné pojmy k tématu a základy hinduismu.

Měli byste znát odpovědi na následující dotazy (některé informace je třeba si vyhledat z jiných zdrojů):

- **Kdy a kde vzniká hinduismus? V kterých zemích je hinduismus dnes nejrozšířenějším náboženstvím?**
- **Jak je to s posvátnými texty hinduistů? Proč se říká, že hinduistou se člověk musí narodit?**
- **Která základní pravidla by měl dodržovat pravověrný hinduista? V čem jsou největší rozdíly při srovnání s jinými náboženstvími (jaká je základní myšlenka)?**
- **Jaké je postavení žen v hinduismu?**
- **Které symboly jsou považovány za základní? Jak je to s bohy?**

Odpovědi neposílejte.

Dalším náboženstvím (pohledem na svět) je:

Budhismus

Dalším náboženstvím, tentokrát polyteistickým, je Budhismus. Se základy jste se seznámili v rámci dějepisu i českého jazyka v prvním ročníku, když byly probírány oblasti nejstarších civilizací.

Následující text je poměrně obsáhlý, ale výstižný a srozumitelný. Pokuste se jím „prokousat“ a pochopit základy buddhismu.

Zájemcům doporučuji pro lepší (obrazovou) představu pořad České televize z cyklu Náboženství v délce zhruba 15 minut:

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-budhismus>

Buddhismus

Buddhismus je **neteistické náboženství** (tedy náboženství bez boha) neboli duchovně-filosofický systém založený převážně na učení muže jménem **Siddhartha Gautama**, běžně známého jako **Buddha** (tj. probuzený, procitnuvší, osvícený). Ten žil na indickém subkontinentu pravděpodobně v 6. nebo 5. století př. Kr. Buddha je uznáván jako učitel, který dosáhl **osvícení (nirvány)** tím, že ukončil své utrpení odstraněním touhy po pomíjivých věcech a odstraněním své neznalosti, a rozhodl se o tuto svoji zkušenost podělit s ostatními lidmi.

Jednotlivé buddhistické školy se v některých názorech liší, shodují se však na tom, že **neexistuje žádný Bůh Stvořitel**, jako je tomu u křesťanství, judaismu, islámu i dalších náboženství. Základem buddhistické víry a tradic jsou tzv. **tři klenoty** – buddha, dharma (učení) a sangha (buddhistická komunita). V těchto třech klenotech nalezne člověk své **útočiště** a přijetím tohoto útočiště se stává buddhistou.

Pod pojmem **buddha** se v tomto významu rozumí hledání útočiště u nejvyššího cíle, tj. osvícení. **Dharma** je učení, duchovní cesta. **Sangha** bylo původně chápáno jako společenství Buddhových žáků nacházejících se na různých stupních cesty k osvícení, dnes se pod tímto pojmem rozumí společenství praktikujících buddhistů nebo společenství buddhistických mnichů.

[V Lumbini, rodném místě Buddhy, se nachází ruiny chrámu Buddhovy matky](#)

Život Buddhy

Siddhārta Gautama se narodil v [Lumbini](#) v severovýchodní Indii, na území dnešního Nepálu. O datu jeho narození se vedou spory, nejčastěji se uvádí rok 563 př. n. l. nebo 480 př. n. l. Podle

tradice byl **královským synem** nebo synem vlivného oligarchy. Krátce po Siddhārtově narození předpověděl jeden astrolog, že se stane buď velkým králem, nebo materiální statky zavrhne a stane se asketou. Otec si pro něj přál první variantu a rozhodl se, že ho uchrání před všemi nepříjemnostmi světa. Siddhārta tak dlouho žil rozmazlovaný pouze za zdi královského paláce.

Teprve ve svých 29 letech se i přes snahy svého otce několikrát odvážil vydat do města, mimo své královské útočiště, v němž žil v přepychu a rozkoši. Jeho život ovlivnila **čtyři setkání**, při nichž potkal ubohého starého muže, nemocného člověka, poté uviděl mrtvolu a nakonec poznal svatého muže, který žil s minimem prostředků a přesto v míru a smířený se světem. Teprve tehdy viděl na vlastní oči strážně světa. Ovlivnilo ho to natolik, že jedné noci opustil palác, kde zanechal manželku a syna, oblékl si obyčejný šat a vydal se do světa žít duchovním životem a hledat příčiny lidského utrpení.

Nejprve se učil od velkých náboženských učitelů a naučil se **technikám meditace**. Zjistil ale, že to nevede k odstranění utrpení. Vydal se tedy na cestu extrémní askeze. Jedl jen jedno zrníčko rýže denně a pil jednu kapku vody denně, vystavoval se bolesti. Když se takto dostal téměř až k prahu smrti, uvědomil si, že to nevede k žádnému uspokojení. Změnil tedy přístup a za pohrdání ostatních poustevníků, kteří to považovali za slabost, přijal od vesnické dívky rýži a mléko. A rozhodl se vydat tzv. **střední stezkou**, tedy zlatou střední cestou mezi extrémní askézí a neřízenou nestřídmostí.

Po šestiletém hledání pravdy se Siddhārta rozhodl dokončit svůj spirituální úkol. Ve věku 35 let usedl pod **posvátný strom bodhi** (fíkovník posvátný, *figus religiosa*), označovaný také jako **bo**, v indickém městě Bodhgaja. Přisahal, že zde zůstane sedět tak dlouho, dokud nedostane odpověď na otázku o příčinách a odstranění utrpení. Ponořil se do meditace, ze které ho nedokázal vytrhnout ani bůh žádostivosti Mára, který se ho snažil pokoušet. Když Mára otrásl zemí, aby budoucího Buddha vytrhl ze soustředění, Siddhārta vztáhl pravou ruku k zemi odvolávaje se tak na její svědectví o jeho plné koncentraci. Mára se vzdal a někdejší princ pokračoval v meditaci, dokud nedosáhl osvícení.

[Dágoba Jethawanaramaya v Anurádhapuře](#)

Siddhārta Gautama shledal, že existuje nekonečný koloběh životů, smrtí a následných zrození, kdy dobré či zlé skutky (karma) mají své následky v příštím životě. Tento koloběh plný

utrpení je možné opustit a osvobodit se, když člověk pozná pravdu, vzdá se své touhy po pomíjivých věcech a dosáhne tak osvícení (nirvány). V tomto okamžiku sám **dosáhl osvícení**, přestal být Siddhártou Gautamou a **stal se Buddhou**. Jižní výběžek posvátného stromu byl údajně v roce 249 př. Kr. zasazen na **Srí Lance** v [Anurádhapuře](#), kde roste strom zvaný Jaya Sri Maha Bodhi dodnes, a je tak nejstarším stromem na světě se známým datem vysazení.

Zbytek svého života strávil Buddha cestováním po severovýchodní Indii a **kázáním svého učení**. Podle tradice poprvé veřejně promluvil ke svým bývalým asketickým druhům ve městě **Sárnáthu** (nedaleko dnešního [Váránásí](#)). Jeho první posluchači rychle pochopili a sami se stali osvícenými. Buddha založil **mnišský řád (sangha)** a jeho učení se začalo rychle šířit. Zemřel ve věku 80 let ve městě Kušinagar.

Buddhistická víra a učení

Buddhovo učení, souhrnně nazývané **dharma**, bylo několik století po jeho smrti tradováno pouze ústně. Teprve v 1. století př. Kr. vznikly na [Srí Lance](#) ve skalním klášteře Alu Vihara první písemné texty buddhismu, tzv. **Pálijský kánon** v jazyce páli.

Čtyři vznešené pravdy

Základem víry buddhistů jsou tzv. čtyři ušlechtilé pravdy. Zjednodušeně se dají formulovat takto:

Pravda o utrpení (dukkha). Život přináší utrpení, strasti, úzkost, nespokojenost. Věci v životě jsou neuspokojivé – fyzické a psychické nemoci, stárnutí, smrt, bolest, nepohodlí, nesplněná přání... Všechno v životě je nestálé a stále se mění, proto nikdy nemůžeme dosáhnout trvalé spokojenosti.

Pravda o původu utrpení. Příčinou utrpení je žádostivost (touha, bažení po něčem), hledání potěšení v pomíjivých věcech, např. ve smyslových rozkoších. V hlubším pojetí je příčinou utrpení naše **neznalost** (avijjá, avidyá) o pravé přirozenosti věcí. Nechápeme realitu, a proto toužíme po pomíjivých věcech.

Pravda o ukončení utrpení. Utrpení lze ukončit odstraněním žádostivosti. Člověk se musí osvobodit od lpění, zaslepenosti a nenávisti.

Pravda o cestě vedoucí k odstranění utrpení. Existuje prostředek k odstranění utrpení, tzv. **ušlechtilá osmidílná stezka**. Jedná se o osm jednoduchých pravidel nabádajících ke správnému způsobu života:

- správné chápání (pochopení reality takové, jaká je)
- správné záměry (zdržet se žádostivosti, nenávisti, zlovůle, krutosti)
- správné mluvení (mluvit pravdu, nepomlouvat, nemluvit naprázdno)
- správné jednání (nezabíjet, nekrást atd.)
- správné živobytí (nikomu neškodit při nabývání živobytí)
- správné snažení (upřímná snaha o zlepšování sebe sama)
- správné uvědomění
- správné soustředění (včetně umění meditace)

[Buddhovy oči provází člověka všude](#)

Koloběh života (samsára)

Všechny bytosti zažívají podle buddhismu **nekonečný koloběh zrození, smrtí a znovuzrození (samsára)** v různých podobách, jako zvířata, lidé, duchové či božstva, buď na zemi, nebo v některém z mnoha zemí a pekel. Všichni přitom zažívají utrpení, které má kořeny v neznalosti (avidya) pravé podstaty věcí, která vede k žádostivosti (dukkha).

Síla, která samsáru pohání, se nazývá **karma**, jsou to naše činy, skutky, jednání. Každá karma má svůj následek. Dobré skutky a zásluhy vedou k tomu, že se jedinec může v příštím životě narodit ve vyšší formě duchovního řetězce, která přináší méně utrpení, např. jako božská bytost. I ta je ale smrtelná a v závislosti na své karmě může příště na „žebříčku“ zase klesnout. Zlé skutky mají opačné důsledky a člověk se kvůli nim může příště narodit jako zvíře nebo „hladový duch“, který trpí neukojitelným hladem, či dokonce do světa neustálého utrpení v pekle.

Na rozdíl od křesťanství v buddhismu **neexistuje žádná možnost spasení či odpuštění hříchů od Boha**, tedy špatné karmy. Je to neosobní proces, který je součástí běhu světa, každá karma má vždy svůj následek. **Jedinou možností, jak z tohoto nekonečného kolotoče vystoupit, je dosáhnout osvícení (nirvány)**, jako se to povedlo Siddhártovi Gautámovi. Vede k tomu již zmíněná ušlechtilá osmidílná stezka. Je to ale velmi dlouhá cesta, k dosažení nirvány je zapotřebí miliónů životů. Život v nebeských světech je pouze jakýmsi zpříjemněním samsáry, ale není konečným cílem, tím je nirvána. Buddhismus dokonce hlásá, že nejvhodnější pro dosažení nirvány je lidský život, který tak považuje za velmi vzácný.

Buddhové a bóddhisatvové

Buddha je probuzená neboli osvícená bytost, která se zbavila utrpení a vymanila se z kruhu smrtí a znovuzrození (samsára). Buddhisté **nepovažují Siddhártu Gautamu za jediného Buddhu**. Podle buddhistické tradice jich bylo více, ať už se jednalo o historické postavy nebo nebeské bytosti. Příštím Buddhou má být **Maitréja**. Nový Buddha se na tomto světě objeví vždy, když je učení (dharma) v pozemském světě zapomenuto a skončí tak éra předchozího Buddhy, což se podle buddhistů neustále opakuje.

Bóddhisatva je někdo, kdo dosáhl stavu předcházejícího osvícení, ale motivován velkým soucitem k ostatním bytostem se rozhodne toto své osvobození odložit a pomáhat na této cestě ostatním. Bóddhisatvové jsou častým tématem buddhistického umění.

Buddhistická víra v praxi

Základem buddhistické víry je **oddanost třem klenotům**, kterými jsou buddha, dharma (buddhistické učení) a sangha (buddhistická komunita). Tato oddanost se v praxi projevuje nejrůznějšími spirituálními rituály, mezi které patří např. **uklánění se** obrázkům Buddhy a v případě buddhistů větve Mahájána také obrázkům bóddhisatvů, uklánět se je možné také mnichům. Dalším rituálem je **přinášení obětí** k obrazům Buddhy, např. ve formě květin nebo kadidla. Všechny školy buddhismu také mají nějakou formu **zpěvu chorálů**, u větve Mahájána je důležité také **odříkávání mantry** (opakované recitování předem daných slov nahlas či jen v duchu při meditaci).

[Buddhistický mnich při každodenním rituálu](#)

Velmi významnou praktikou je pro buddhisty **meditace**. V Buddhově podání má ale být meditace jiná než podle předchozích brahmánských textů. Člověk při ní nemá zcela ukončit svoje myšlení, naopak je nutná mentální aktivita, jasné uvědomění. Podle předchozích tradic starověkých jogínů např. člověk neměl meditovat během vykonávání velké potřeby. Buddhistický mnich by to ale naopak dělat měl...

V běžném životě by se víra měla projevovat **dodržováním morálních zásad**, ctnostného jednání, správnými činy, mluvením i myšlením. K ctnostem se přitom řadí i cudnost, klidnost a tichost. Člověk by také neměl užívat látky, které vedou ke ztrátě či oslabení vědomí, především drogy a alkohol.

V buddhismu neexistuje žádná forma organizace věřících, mohou prostě kdykoliv navštívit chrám a modlit se. Důležitou roli v udržování víry hrají **poutní místa** a **náboženské svátky** spojené často s bujarými oslavami a procesími, často však také s půstem a zdrženlivým životem zbožných věřících. K nejvýznamnějším svátkům se v mnoha zemích řadí **Vesak** – den, kdy se Buddha narodil, dosáhl osvícení a odešel do nirvány.

Buddhističtí mniši (sangha)

Komunita mnichů patří k nejvýznamnějším institucím buddhismu. Mniši jsou **zodpovědní za uchování a šíření Buddhova učení** a také za duchovní vedení laiků v oblasti víry. Mnišská organizace je jednou z nejstarších dosud existujících mnišských institucí v dějinách náboženství. Ačkoliv to není historicky prokázáno, tradice mluví o tom, že mnišský řád založil už sám Buddha za svého života. Způsob života mnichů navazoval na předchozí sekty či potulné asketiky, od kterých se Buddha před svým osvícením učil a nějaký čas s nimi žil.

[V Sarnáthu, posvátném buddhistickém místě, potkáte mnoho mnichů](#)

Mniši nežili v izolaci jako poustevníci. Laici, tedy běžní věřící, jim dobrovolně opatrovali základní životní potřeby, jídlo a oblečení, případně i přístřeší, když bylo potřeba. Na oplátku mniši učili laiky a šířili buddhistické učení (dharma). Mniši často společně cestovali nebo žili na okraji nějaké společnosti, v lese společně meditovali. Očekávalo se od nich, že budou vlastnit jen minimum prostředků. Postupně začaly vznikat dočasné nebo trvalejší příbytky pro mnichy, tedy **kláštery (vihára)**, aby se měli kde schovat především v období dešťů. Ty byly financované bohatými mecenáši.

Po Buddhově smrti se zvyk společného života během období dešťů vyvinul v trvalejší společný život mnichů v komunitě s pevnými pravidly. V dnešní době existuje **soubor pravidel pro život mnichů zvaný Patimokkha**. Ten zahrnuje celkem **227 pravidel pro mnichy (bhikkhu)** a 311 pro mnišky (bhikkuni). Buddhismus nemá žádnou centrální autoritu, proto se i **pravidla pro život mnichů v různých komunitách často zásadně liší**.

Chrámy

Buddhistické chrámy mají v různých zemích a regionech nejrůznější podobu. Jejich původní podoba vychází z chrámů, které existovaly v Indii ještě před příchodem buddhismu. Již tehdy měl chrám většinou čtvercový vnitřní prostor, často s ochozem, oddělený řadou sloupů. Vstupovalo se do něj portálem, který většinou tvořily opět sloupy či kolonáda. Exteriér takového objektu reprezentuje horu Méru, posvátnou horu, která je příbytkem božstev a osou světa.

Stúpy

36 m vysoká stúpa Boudhanath, jedna z největších v Nepálu

Stúpa je stavba podobná mohyle, polokruhovitého nebo jiného tvaru, která **slouží k uctívání svatých ostatků**, ať již Buddhových nebo např. buddhistických mnichů. Podle tradice byl Buddhův popel rozdělen na 40 tisíc částí, které se staly důvodem pro ohromné množství těchto staveb. Někdy stúpa také schraňuje objekty spojené se životem Buddhy nebo jeho následovníků, případně připomíná události z Buddhova života. Používá se jako **místo meditace**. Postavení stúpy se považuje za velmi záslužný čin, je to „dobrá karma“, která může přivést ovoce v podobě zrození v lepším životě. Naopak zničení stúpy je podobně negativní jako např. zabití člověka.

Sochy Buddhy

Podle některých názorů **nechtěl být Buddha po své smrti nijak zpodobován**, v prvních staletích po jeho smrti byl připomínán pouze různými symboly (dágoby, stromy bo, kola, šlépěje, zvířata a jiné). Není známo proč, ale **Buddhovy sochy později přesto začaly vznikat**, poprvé v Indii zřejmě v 1. století př. n. l. Přestože se v různých buddhistických kulturách zpodobení Buddhy liší, mají některé společné rysy. Především na rozdíl od křesťanského zpodobování Krista není ideálem vystižení jeho lidské podoby, nýbrž je **zobrazován symbolicky**, aby byla zdůrazněna jeho **nadpozemská povaha**. Mnoho detailů na sochách je tedy dáno tradicí.

Patří k nim např. tyto znaky:

- **ušniša** – malý **hrbolek na temeni**, který symbolizuje mimořádné duchovní schopnosti
- **protáhlé ušní laloky**, které symbolizují odřeknutí se materiálního světa. Buddha byl totiž původně princem a na uších nosil těžké šperky. Když začal žít duchovním životem a šperky odložil, protažené ušní lalůčky mu zůstaly.
- **prsty na rukou a nohou** jsou **prodloužené a pravidelné**
- **široká ramena**, jemně zakřivená
- symetrická **chodidla**, na kterých má mít **znaky potvrzující, že jde o pravého Buddhu**. Často se na nich nebo také na dlaních objevuje **kolo dharmy (dharmačakra)**, které

připomíná věčný koloběh smrtí a znovuzrození. Kolo má osm loukotí symbolizujících ušlechtilou osmidílnou stezku.

Existuje ještě celá řada dalších (méně známých a někdy trochu kuriózních) teoretických pravidel. Krásné a perfektně proporcionální tělo však má být vnějším projevem vnitřní spirituální síly. Takže např. jazyk má být tak dlouhý, aby mohl dosáhnout k uším, perfektně bílých zubů má být 40 namísto 32, nezobrazují se genitálie, paže mají sahát až ke kolenům (pokud postava stojí), kůže má být zlatá atd.

Především mahájánový buddhismus přinesl také zobrazování Buddhy v obřích rozměrech (někdy až 30 m vysokých), ve výrazně **nadpozemské velikosti**.

Buddhistické symboly

K nejstarším a nejběžnějším symbolům buddhismu patří **kolo dharmy (dharmačakra)**, které představuje nekonečný koloběh zrození a úmrtí. Kolo má tradičně osm loukotí, symbol osmidílné ušlechtilé stezky, která vede k osvícení.

Druhým takovým symbolem je **lotosový květ**. Lotos roste ve vodě, vyrůstá tedy z bahna, přesto na hladině krásně vykvete. Představuje tedy čistotu a ukazuje, že i když člověk žije v „bahně“ koloběhu života plného žádostivosti a utrpení, může si uchovat čistou mysl a dosáhnout osvobození od své žádostivosti a tedy osvícení.

K dalším symbolům používaným už v prvních staletích existence buddhismu se řadil **trojzubec** (symbol tří klenotů – buddha, dharma a sangha) a také **svastika** známá dnes jako buddhistický symbol především ve východní Asii. Sám Buddha zpočátku nebyl zobrazován, první známkou lidského zpodobení byla posvátná **Buddhova šlépěj**.

V roce 1952 přijal **Světový buddhistický kongres** dva základní symboly společné pro všechny buddhisty – **kolo dharmy a buddhistickou vlajku**, která vznikla na Srí Lance v 80. letech 19. století.

Osm šťastných symbolů

Původně tradiční indické symboly oblíbené v hinduismu a džinismu přejal i buddhismus, zejména **tibetský**, ale také např. nepálský nebo čínský. Jsou zobrazeny na nástěnných malbách, v domácnostech, na špercích nebo tibetských mincích. Patří k nim následující symboly:

1. **Lotosový květ** – symbolizuje čistotu těla, řeči i mysli a také osvícení.
2. **Nekonečný uzel** – nikde nekončí a nikde nezačíná, vyjadřuje Buddhovu moudrost a věčnou harmonii.
3. **Dvě zlaté rybky** – symbol štěstí, hojnosti a plodnosti, který zároveň vyjadřuje, že člověk se nemusí bát proplovat vodami utrpení během samsáry.
4. **Prapor vítězství** – představuje vítěznou bitvu Buddhy nad démony, zároveň vítězství těla, mysli a řeči nad negativními vlivy a nevědomostí.
5. **Kolo dharmy** – kolo Buddhova učení, které připomíná věčný koloběh životů, smrtí a znovuzrození.
6. **Váza s pokladem** – znamená dlouhý život, prosperitu, zdraví a bohatství.

7. **Slunečník** – symbolizuje ochranu před utrpením, nemocemi a jinými škodlivými vlivy.
8. **Bílá pravotočivá ulita** – reprezentuje buddhistické učení, které se dostává do nejvzdálenějších koutů země, stejně jako nádherný zvuk ulity, když se na ni hraje.

Zdroj: <https://www.mundo.cz/buddhismus>

Odpovědi neposílejte.

Hinduismus

Dalším náboženstvím, tentokrát polyteistickým, je **Hinduismus**. Základy tohoto náboženství znáte z předmětu CJL, konkrétně jste probírali staroindická literární díla.

Následující texty jsou velice stručnými přehledy. Zájemcům doporučuji pro lepší představu pořad České televize z cyklu Náboženství v délce zhruba 15 minut:

<https://www.cesktelevize.cz/ivysilani/10077100525-nabozenstvi-sveta/205562230380001-hinduismus>

Pokuste se pochopit základy hinduismu a orientovat se v tématu.

Hinduismus

Hinduistů je na světě zhruba 800 miliónů, 95% z nich žije v Indii, ostatní v Nepálu, Bangladéši, Pákistánu a na Srí Lance. V Indii vyznává toto náboženství přes 85% obyvatel. Dalšími náboženstvími na území Indie jsou: islám, džinismus, křesťanství a buddhismus.

Hinduismus je odvozen od slova Hindu, což znamená obyvatel Indie (ten, co žije za řekou Indus). Arabský název Al – Hind znamená země odlišná od arabského světa; obyvatel = Hindu.

Hinduismus není výhradně náboženství, je to spíše společenský systém, souhrn mnoha nejrozličnějších náboženských praktik dodržovaných hinduisty. Všechny úkony, které hinduista vykoná jsou svým způsobem spojeny se společností, vše

má svůj význam. Hinduismus také klade důraz na vztahy mezi vrstvami společnosti; rozděluje je na kasty, které se staly nezákonnými, ale i tak se Indové drží především tradice.

Velmi důležité texty pro hinduisty jsou Bhagavadgíta i eposy Rámajána a Mahábhárata, ale není zde žádná nadřazená kniha všem ostatním svatým písmům, jakou je třeba Bible. Hinduismus také nemá žádnou nadřazenou autoritu, jakou je například papež. Nejvíce se ale odlišuje od jiných světových náboženství po společenské stránce.

Dharma, védy a božstva

Jedním ze základních termínů hinduismu je dharma. Tento pojem se těžko překládá a jeho význam je velmi rozsáhlý. Velice stručně se jedná o princip, věčný zákon, kterým se řídí všechny děje a všechn život ve vesmíru. Dharmou člověka je narodit se, stárnout a potom zemřít. Z dharmy se člověk nemůže vymanit jinak než vysvobozením se z koloběhu života. Složky dharmy jsou sepsány v sanskrtských dílech dharmasútrách.

Další posvátné texty jsou védy, knihy „vědění“. Dříve to byly ústně podávané texty, které nejsou lidského, ale božského původu. Veršované formule véd jsou dodnes určeny k poslechu. I když byly zaznamenány písemně, lidé se je stále učí nazpaměť poslechem a předávají recitací dál. Celý soubor védských textů se jmenuje šruti = to, co bylo slyšeno.

Nejznámější a nejvýznamnější z védů je Rgvéd. Obsahuje hymny oslavující přírodní bohy. Z něj lze sestavit základní panteon bohů védského člověka. Vypráví se zde o Indrovi (králi bohů), Varunovi, Agnim (bůh ohně), Sómovi, Ašvinech (božští léčitelé, božští blíženci), Vájuovi (bůh větru a války), Rudrovi (bůh řvoun, léčí nebo spaluje – který se později přetvořil v dnes velmi významného boha Šivu), i o Višnuovi.

Védské školy zahrnovaly do textů žánr „lesních knih“, áranjaky a krátká prozaická nebo veršovaná dílka týkající se mystických souvislostí, upanišády. Přívlastek „lesní“ označoval území vně vesnice, soukromý prostor, kde mohly být každému novému studentu odhaleny tajné, skryté nauky. Během několika staletí vzniklo více než tucet védských upanišad, které způsobily reformaci v chápání světa a nové zaměření náboženských snah směrem dovnitř, ke spáse na základě vhledu a poznání spíše než v pouhém spoléhání se na obřadní úkon. Po období upanišad zanechaly výrazné stopy dva sanskrtské eposy – Mahábhárata a Rámajána.

Mahábháratha znamená v překladu „Velká válka Bharatovců“ a obsahuje osmnáct obsáhlých knih, pravděpodobně psaných po mnoho set let mezi

čtvrtým stoletím před Kristem a čtvrtém století po Kristu. Spolu s Rámajánou mají společné rysy – střetává se zde dobro se zlem. Oba eposy jsou stále velmi oblíbené, dodnes se překládají do místních jazyků. Příběhy v těchto eposech obsažené mají několik variant, několik verzí. Rámajána na severu země se liší od té na jihu, základ však zůstává stejný. Považuje se za první strukturované literární dílo psané v sanskrtu.

Šivaismus a Višnuismus

Kolem poloviny prvního tisíciletí před Kristem se zrodil počátek samotného Hinduismu – jednalo se o vzestup Višnu a Šivy do čela všech bohů.

Oba tyto bohové sice figurují ve védských sbírkách, ale nemají zde příliš výrazné postavení. Teprve v bráhmanách pomalu začíná Višnu nabývat významnějšího postavení a pak v Bhagavadgítě (část Mahbháraty) je už skutečným Bohem. V době vytvoření Bhagavadgíty se začínají Hinduisté soustřeďovat do dvou hlavních sekt, což je stav, který trvá prakticky do dnešní doby. Višnuovi uctívači jsou hlavně Árjové a šivaisté jsou především neindoevropské domorodé obyvatelstvo, sídlící dosud v džunglích a kopcích.

Višnu nebo Šiva jsou každý v rámci svého směru jediným Bohem, vedle něhož mají ostatní božské bytosti nesrovnatelně nižší postavení.

Kastovní systém

Na počátku stvořil Brahma čtyři lidské bytosti, které se od sebe lišily úkoly, funkcemi a postavením a představovaly čtyři společenské stavy = varny.

Takzvaná varnášramadharm (dharma stavů a životních stupňů) shrnuje povinnosti člověka, které se liší podle toho, ke kterému ze čtyř základních společenských stavů (varn) patří, tedy jaké místo ve společnosti zaujímá a ve kterém ze čtyř „stupňů života“ = ašramů se právě nachází (jakého je věku). Každý ze čtyř stavů má nějaké základní činnosti:

Bráhmani = kněží, mají učit a vyučovat jiné, přinášet oběti za sebe a za ostatní a přijímat dary.

Kšatrijové = bojovníci, se mají učit, přinášet oběti (prostřednictvím bráhmánů), dávat dary, ochraňovat tvory a nelpět na smyslových požitcích.

Vaišjové = obchodníci, řemeslníci a zemědělci, mají chovat dobytek, dávat dary, obětovat a učit se, obchodovat, půjčovat peníze a věnovat se zemědělství.

Šúdrové = nejnižší, mají těmto stavům bez závesti sloužit.

Každý muž má projít čtyřmi životními stupni zvanými ášramy. Jako malý chlapec je brahmačárinem, učněm a žákem v domě svého učitele, kterému slouží a poslouchá ho. Ve druhém stadiu, po návratu z domu učitele, se stává grhasthou čili hospodářem; musí se oženit, založit rodinu, žít ji výdělkem z povolání, které mu určuje jeho stav. Musí se postarat o to, aby měl alespoň jednoho mužského potomka. Když je jeho rodina zajištěna, má nechat výdělečné činnosti a jako vānaprastha = poustevník se plně věnovat duchovnímu způsobu života. Nakonec má zcela opustit rodinu, domov a společnost, vzdát se veškerého majetku a jako sannjāsín neboli „ten, kdo všechno odhodil“, se v bezvědomí připravovat na příští znovuzrození nebo usilovat o vysvobození z koloběhu životů.

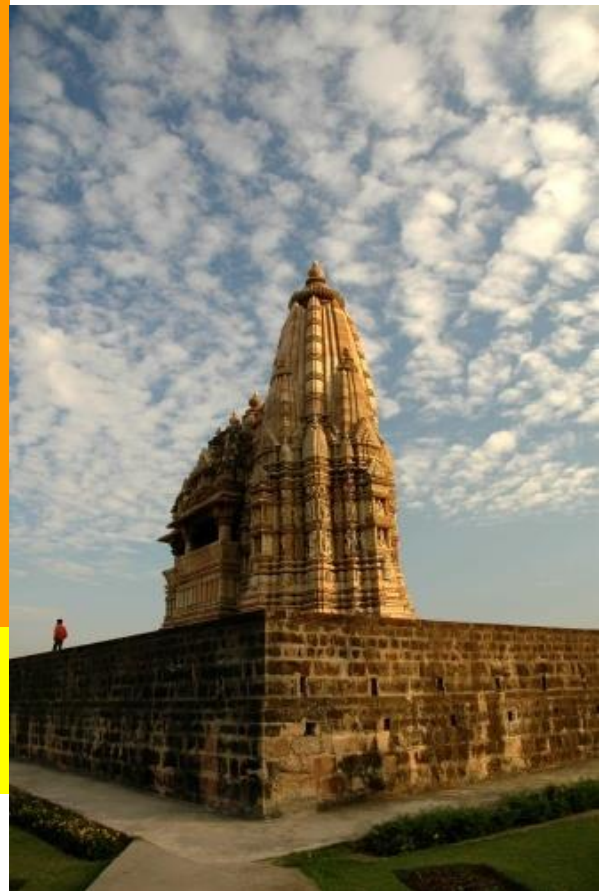
<https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/hinduizmus-hinduismus>

Hinduismus se svým 3. místem řadí mezi největší světová náboženství po křesťanství a islámu. Dnes se k němu hlásí téměř 1 miliarda lidí. Je vyznáván především v Indii, dále v Nepálu, Bangladéši, Šri Lance a Malaisii. Své jméno má od řeky **Indu** (dnešní Pákistán), kde kol. r.

3000 př. Kr. vzniká první rozsáhlá vyspělá kultura indického subkontinentu.

Hinduismus však na rozdíl od ostatních velikých světových náboženství nemá jednotnou věrouku. Škála vyznání víry se v hinduismu pohybuje mezi tak neslučitelnými extrémy jako je na jedné straně ateismus a na straně druhé naivní polyteismus.

Převtělování – koloběh života a spása

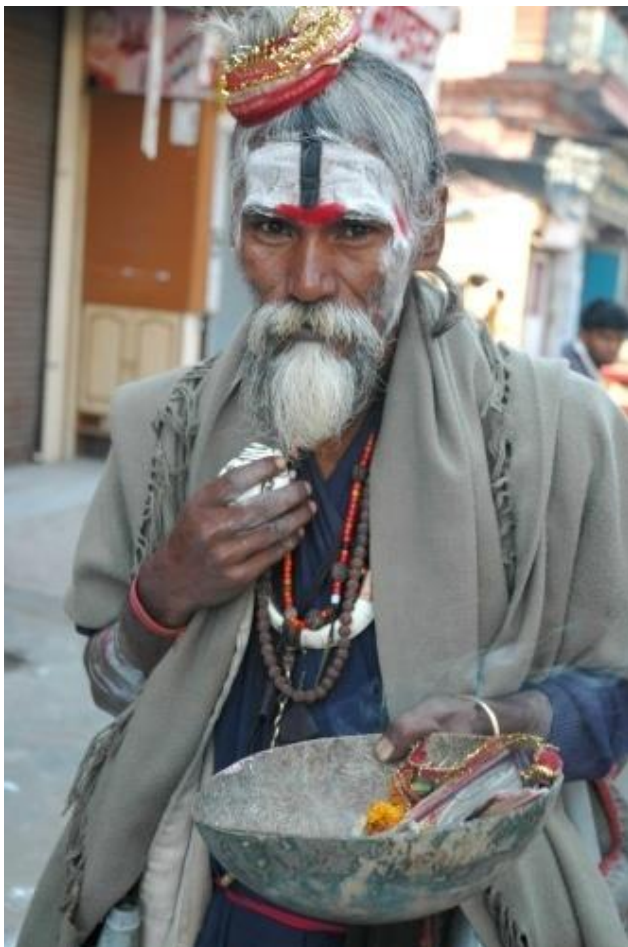
Dá se tedy říci, že to, co hinduisty vzájemně propojuje, je více

nežli pohled víry jejich společná praxe

nábožensko-společenského života. Co však z oblasti „pravd víry“ je společné víceméně všem hinduistům, je jejich víra v nesmrtelnou a

neosobní duši, kterou v sobě nese nejen každý člověk, ale každá živá bytost, dále víra v převtělování této duše a snaha o spásu, kterou chápou jako vysvobození duše z koloběhu uvěznění ve hmotném světě. Termíny, které tento zásadní náboženský pohled na smysl života označují jsou: **Brahma**, **átman**, **samsára**, **mókša** a **karma**. **Brahma** je (s výjimkou krajního ateismu) osobní nebo neosobní duch, který v zásadě nese vlastnosti našeho pojmu transcendentního boha. **Átman** je „duše“ nejen člověka, ale každé živé bytosti, která touží po spáse (vysvobození z koloběhu životů ve fyzickém světě a následné splnutí, či přilnutí k bráhmanu). Tato spása, vysvobození se nazývá **mókša** a naopak koloběh fyzického převtělování se jmenuje **samsára**. Životní praxe, která samsáru zkracuje, či přímo ukončuje, se nazývá v hinduismu **dharma**. Dharma je ve vnímání věřících objektivní řád světa a života, kterému se musí hinduista co nejdokonaleji přizpůsobit, aby mohl dosáhnout co nejrychleji mókši. Snad pro nedokonalé přiblížení tomuto termínu v našem slovníku

bychom mohli použít našeho „morálka“. Poslední zásadní pojem hinduistického chápání smyslu života je karma. **Karma** je obecně činnost, která se u člověka pohybuje mezi dvěma póly: dharmou v ideálním případě a adharmou (tedy porušování objektivního řádu) v případě negativním. Podle karmy konkrétního života člověka je určován jeho fyzický život následný. Kdo dokonale naplňuje dharmu, urychluje či ukončuje samsáru, kdo se naopak chová v karmě adharmicky (tedy porušuje řád, morálku), samsáru zpomaluje, či se dokonce propadá na nižší stupně života (do

zvířat, rostlin). Dharma v podstatě od člověka žádá, aby naplnil čtyři etapy života: nejdříve se pečlivě učil, následně založil rodinu a získal či rozmnožil majetek, po odrůstání svých dětí se začal intenzivněji věnovat modlitbě a meditaci a nakonec ve stáří zcela opustil zásady hmotného světa a v naprosté nenáročnosti se stoprocentně věnoval úsilí o mókšu. Tak v Indii všude potkáváte potulné duchovní askety, kteří jsou nazýváni **sádhuové** – „svatí muži“.

Zásady správného a plného života

Zásady správného života vedoucího ke spáse (mókša), které prolínají a naplňují život každého poctivého hinduisty, jsou následující: **káma**,

artha, **dharma** a **mókša**. **Káma**

značí snahu o naplnění smyslového a tělesného života se všemi svými projevy, avšak samozřejmě v rámci určitých společenských a morálních pravidel. Sem patří jídlo, pití, spánek, sexualita (proslulá Kamasútra), tedy veškerý fyzický projev člověka. **Artha** je péče o nabývání, udržování a rozmnožování majetku, což je v hinduismu hlavně (podobně jako káma) náplní druhé etapy lidského života. Dharma (viz nahoře) předpokládá snahu o co nejdokonalejší naplňování zákonitostí řádu života a mókša snahu o

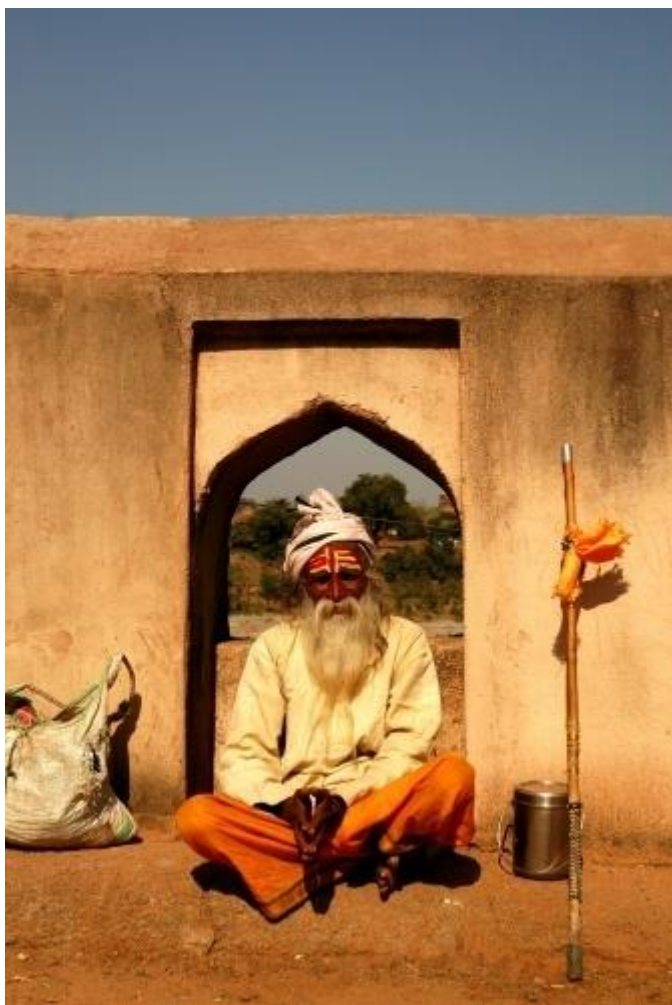

naprostou beznáročnost a nejvyšší asketickou ctnost, která vede ke konečné spáse. Jedna z podstatných dharmických

zákonitostí, kterou je třeba respektovat po celý život je **ahimsa** (nenásilí). **Ahimsa** prakticky znamená respektování a umožňování života každé živé bytosti. Z tohoto pravidla se postupně v hinduismu vyvinula zásada úplného či částečného vegetariánství, přinejmenším požívání hovězího a telecího (kráva je posvátné zvíře) masa je v hinduismu tabu.

Zásady náboženského zdokonalení

Zmiňme ještě 4 náboženské zásady věřícího hinduisty, z nichž si může každý člověk vybrat tu svou. Jsou to náboženské praktiky, které mají umožňovat každému člověku podle jeho povahy a schopností rozvinout svůj duchovní život, aby směřoval co nejpřímočařeji k mókše. Tyto praktiky jsou nazývány **jógou**, jménem, které je i našemu čtenáři důvěrně známé. Zde tedy jejich výčet: **bhakti** jóga, **karma** jóga, **rádža** jóga a **džnána** jóga. **Bhakti** jóga se zaměřuje na niternou oddanost bohu (či tomu kterému božstvu). Rozvíjí vnitřní vztah lásky, který se zakládá na neustálém prohlubování darování se milovanému bohu. **Karma jóga** se naopak soustřeďuje na vnější činnost, na co nejdokonalejší morálně ušlechtilé skutky, které mají zajistit věřícímu přiblížení se k mókše. Třetí

náboženská snaha ke získání mókši se nazývá ***rádža*** jóga. V překladu to znamená „královská jóga“ a prakticky znamená cestu k mókše skrze meditaci, rozjímavou hloubkovou modlitbu soustředění a pronikání do stále hlubších sfér duše, kde věřící očekává setkání s bohem. Poslední technika rozvíjení duchovního života se jmenuje džánána jóga. ***Džánána*** znamená poznání, moudrost. Tato duchovní cesta předpokládá práci na vnitřním poznání, které se má stále prohlubovat až k poznání podstatnému, jakémusi

intelektuálnímu vnoření se do boží přítomnosti.

Společenské třídy

Ještě jedna důležitá skutečnost spojuje víceméně všechny hinduisty: poměrně přísně rigidní společenský řád. Každý hinduista se rodí do určité společenské třídy, která je hluboko nábožensky

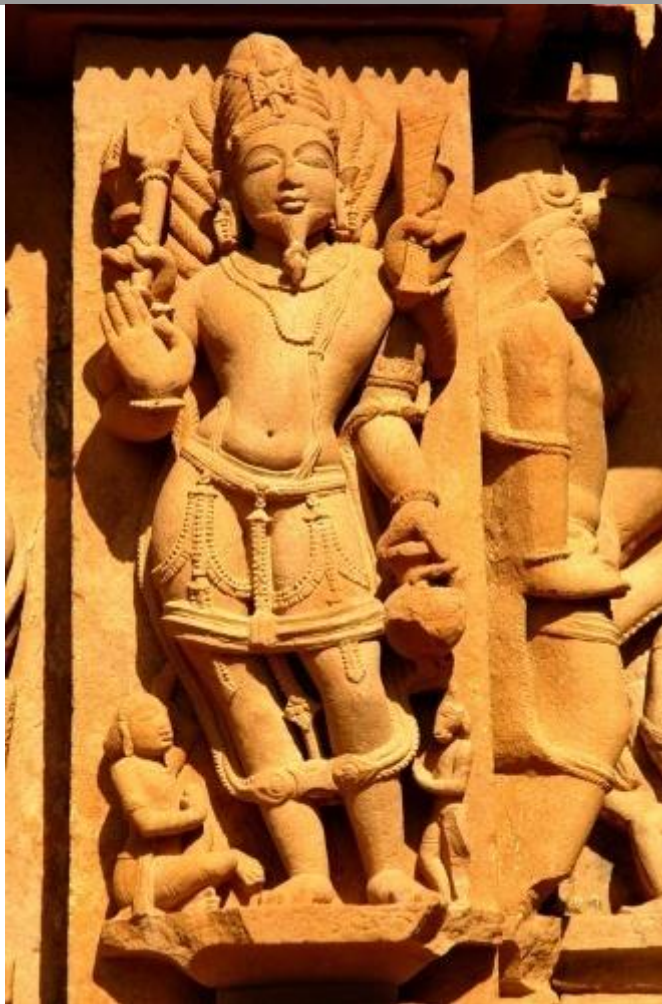
zakotvena v bezmála tři a půl tisícileté posvátné tradici. Jednotlivým společenským třídám, kterým jsme si v souvislosti s indickou společností navykli říkat **kasty**, se v místním jazyce říká **varny**. Jsou čtyři varny, které se pak ještě rozvětvují do desítek podkastovních skupin zvaných **džati**, tříděných převážně podle celoživotního pracovního zařazení. Varny od shora společenského žebříčku dolů se jmenují: **bráhmáni**, **kšatriové**, **vaišjové** a **šúdrové**. **Bráhmáni** byli původně kněžská třída, zaměřující se kromě vedení bohoslužeb a přesného provádění obětí, na obsáhlé a hluboké duchovní vzdělání. **Kšatriové** byla třída válečníků a vládců, kteří měli především za úkol chránit a organizoval národ či království. Třetí a nejpočetnější kasta hinduistické společnosti, **vaišjové**, zaujímá postavení obchodníků, zemědělců a řemeslníků. Poslední, nejnižší třída **šúdrů** je tvořena služebníky, kteří obklopovali především vysoce postavené osoby a rodiny. A proslulá kasta „nedotknutelných“ (**párijové**, **dálítové**)? Ve skutečnosti to již není kasta, tedy pevně určené místo ve společenském žebříčku, ale jakýsi odpad společnosti, se kterým není radno se jakkoli stýkat, neboť jakýkoli kontakt s nimi rituálně znečišťuje (na určitý čas znemožňuje náboženský život). Tito lidé byli určeni k nečistým, všeobecně pohrdaným pracím: úklidu cest a silnic, čištění toaletních zařízení, spalování těl zemřelých. Dnes je diskriminace na základě kastovního postavení oficiálně zakázána, nicméně především

v tradiční venkovské společnosti stále přetrvává. Kastovní systém byl patrně prosazován vládnoucí menšinou Áryů, kteří se jím chtěli bránit před infiltrací podmaněného původního obyvatelstva do jejich „vyšší“ společnosti.

Svatá písma

Stejně jako i ostatní vlivná světová náboženství, má i hinduismus svá „svatá písma“. Jsou jimi **védy** (vědění). Védy svým rozsahem zaujímají celou malou knihovnu, jsou několikanásobně obsažnější než nám známá Bible. Dělí se na čtyři podoblasti, které jsou zároveň řazeny od

těch nejstarších k nejmladším:

Rigvéda, Samavéda, Atharvavéda a Jadžurvéda.

Rigvéda, nejstarší písemná tradice hinduismu i vůbec Indie, je sbírka hymnů na jednotlivá božstva. Původní božstva, která se v Rigvédu nejčastěji vyskytují, jsou:

Varuna (strážce řádu), **Indra** (bůh přírodních živlů a války), **Agni** (bůh ohně), **Brahma** (bůh stvořitel), **Súrja** (bůh slunce), **Sóma** (bůh posvátného opojného nápoje a měsíce).

Samavéda je sbírka písní a návodů k hudebnímu doprovázení obětních bohoslužebných rituálů starých

Indů. **Atharvavéda** je sbírka podrobného popisu a návodu k obětním rituálům, které mohli vykonávat pouze bráhmani. Poslední

Jadžurvéda je pro moderního člověka nejzajímavější svým mysticko-esoterním zaměřením, které přechází až do magie. Zde jsou též

položeny základy proslulého indického tradičního lékařství „**ajurvédy**“. Těmto základním čtyřem védským sbírkám se říká **sanhity**. Jejich pozdější komentáře a aktualizace též ještě patří do védské posvátné literatury a jmenují se **bráhmány** (kněžská literatura), **aranjaky** (meditační a modlitební lit.) a **upanišady** (filosoficko-esoterické duchovní texty). Opět řazeno podle stáří. **Upanišady** jsou podobně jako v prvním řazení pro dnešního člověka nejzajímavější. Značně demokratizují duchovnost a vedou ji intenzivněji do nitra věřícího, namísto vnějších obřadných rituálů, vyhrazených bráhmanské třídě. Všechny tyto duchovní sbírky posvátných hinduistických písem patří do skupiny tzv. „**šruti**“ (slyšené). Traduje se, že samotná božstva diktovala posvátné texty **ršiům** (svatí muži hinduistického starověku), kteří se je od bohů učili nazpaměť a pak je tradovali opět učením svých žáků, až tato náboženská tradice začala být někdy kolem r. 1200 př. Kr. zapisována do posvátných sbírek. Poslední upanišady pocházejí z období kol. r. 600 př. Kr. Druhá velká skupina starých náboženských spisů hinduismu se nazývá „**smriti**“ (pamatované). Není již považována za kanonicky bezprostředně posvátnou, ale mezi prostým lidem si našla svou jasnější srozumitelností nezastupitelnou oblíbenost. Sem patří velké eposy hinduismu **Mahabhárata** a **Ramajána**, a tzv. „**purány**“, což jsou spisy vyprávějící o náboženských „dějinách“, tedy o stvoření světa, o posvátných událostech zásahů božstev do dějin tohoto světa. Nejpopulárnější je z nich patrně **Ramajána**, epos vyprávějící o věrné lásce **Síty** ke svému božskému partneru **Rámovi** a o velkém boji dobrých mocností (Ráma, jeho bratr **Lakšmana** a opičí bůh **Hanuman**) proti mocnostem zla (démon **Rávana**, který Rámovi unesl manželku, s celým vojskem zlých duchů). Samozřejmě epos končí šťastným vítězstvím Rámy a osvobozením věrné manželky Síty). Jakýmsi poměrně srozumitelným souborem podstatných rysů hinduistické snahy o mókšu je známá **Bhagavadgíta**, která tvoří nejdůležitější část rozsáhlého eposu **Mahabhárata**. Jedná se o vyprávění o obrovské bitvě dvou královských rodů, ve které zahyne

většina jejich účastníků. Vítězný král **Ardžuna** má za vozataje božského **Krišnu**, který jej vede do bitvy se zevrubným poučením o zásadách jednání jak společenského, tak náboženského.

Bůh a bohové

Dnes jsou hlavními hinduistickými božstvy **Brahma**, **Višnu** a **Šiva**, jimž se říká „**trimurti**“ (trojice). **Brahma** je stvořitel vesmíru (jeho význam značně poklesl pro nejistotu hinduismu o počátcích /víra v neustálé cyklické opakování/), **Višnu** je udržovatel a ochraňvatel světa a **Šiva** je ničitel a ploditel. Višnu má různé projevy své dějinné přítomnosti v tomto světě (**avatáry**-vtělení), z nichž jsou nejznámější **Rama** a **Krišna**. **Šiva** je zase uctíván ve svém falickém symbolu „**lingamu**“, který naleznete v Indii takřka na každém kroku. Tito dva bohové mají své výlučné ctitele (Višnuisté a Šivaisté). Kromě nich je též velice oblíbené a rozšířené uctívání dynamické síly (**šakti**) ženské podstaty, která je zastupována oblíbenými bohyněmi (manželky hl. bohů – **Sarasvatí**, **Lakšmí**, **Parvatí**; a temné bohyně ničitelky **Durga**, **Kálí**).

Vztah člověk-bůh

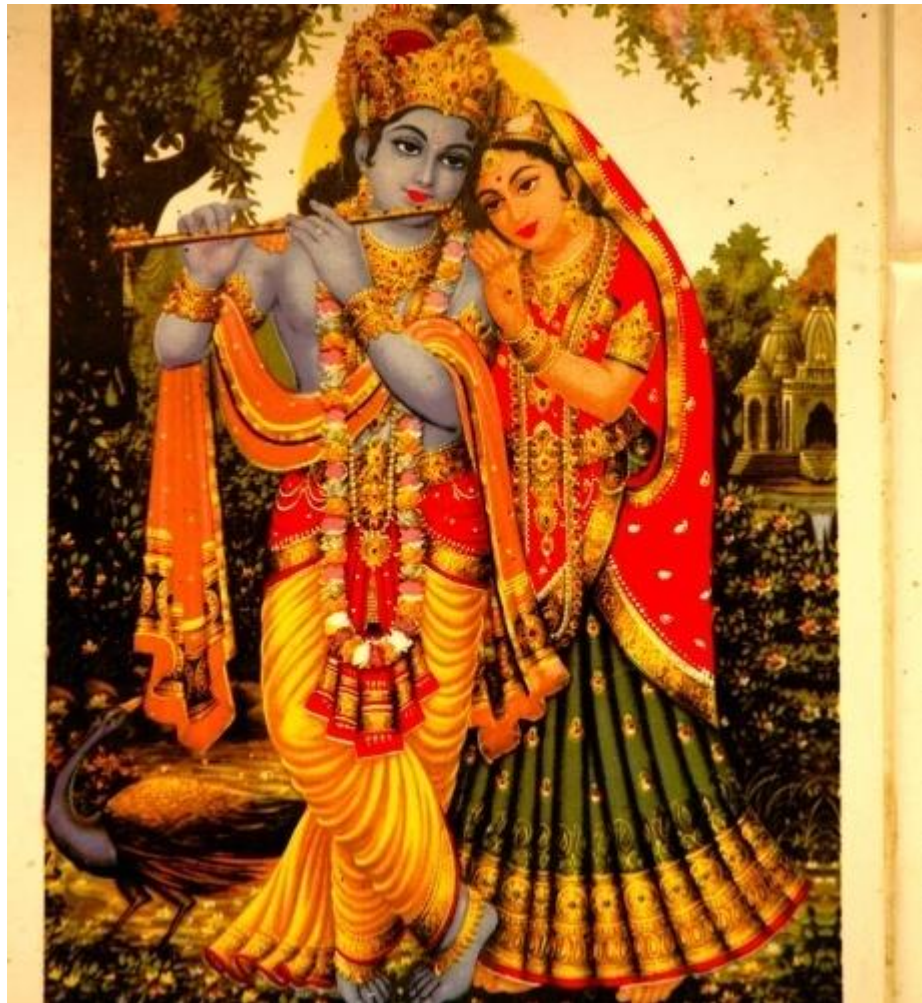
Hlavní dynamika vztahu mezi člověkem a bohem se odvíjí od víry v nesmrtelnou „duši“ (**átman**) člověka, která se má

jako cíl náboženského snažení spojit s bohem. Zde jsou dva hlavní názory na toto konečné vytoužené spojení: ***dvaita*** a ***advaita***.

„***Dvaita***“ znamená dvojjakost a vyjadřuje přesvědčení, že átmán člověka je rozdílný od boha, a tak nedochází ke

splynutí, či dokonce „rozplynutí“ v božstvu, ale k jakémusi niternému přilnutí átmanu (ať už osobního, či spíše neosobního) k bohu.

„***Advaita***“, kterou razil kolem r. 800 po Kr. veliký náboženský myslitel ***Šankara***, věří, že podstata átmanu je identická s bohem, jehož nazývá Brahma (nezaměňovat s bohem stvořitelem B.) a spása nastává ve vnitřním bytostném uvědomění si své podstaty jako božské. Vše ostatní je „***mája***“ (zdání, přelud), neboť je proměnlivé a pomíjivé, na rozdíl od ***brahma-atman***, jež je neproměnlivé a věčné, a tudíž jediné pravdivé a skutečné. V lidovém náboženském projevu jsou kromě výše řečeného též oblíbeni bohové ***Ganéša*** (se sloní hlavou) a ***Hanuman*** (s hlavou opičí). ***Ganéša*** je bohem štěstí a dobrého začátku, bývá velice často kreslen ke vchodům do domů a bytů, ***Hanuman*** je bohem zdraví, intelligence a síly.

Symbolika

Zde snad ještě stručná poznámka k hinduistické symbolice. O Šivivě lingamu byla řeč výše, kromě něho zarazí evropského turistu nesmírně časté zobrazení hákového kříže, kterému se však v hinduismu říká „**svastika**“ („znamení štěstí“). Počáteční konkrétní ikonografický význam symbolu se dá už stěží vystopovat (snad symbol „rotujícího“ slunce, dárce světla, tepla a života), v každé případě byla svastika používána jako pozitivní náboženské znamení již v „Harrapské“ předárijské kultuře (kol. r. 2500 př. Kr.). Dnes je svastika kreslena či jinak řemeslně vytvářena hlavně na veřejné bran a dveří, jako znamení šťastného „vcházení a vycházení“. Dalším všeobecně rozšířeným náboženským symbolem hinduismu je kaligraficky upravená slabika „**óm**“ která je nejpozději od doby vzniku upanišad základní meditační **mantrou**, skrze níž se věřící spojuje s nadpřirozeným světem.

Bohoslužba

A nakonec pár poznámek k náboženské praxi hinduistů. Věřícího hinduistu jeho víra provází na každém kroku jak soukromého, tak i veřejného života. Rituály týkající se důležitých životních výhybek jsou

nerozlučně
spojeny
s náboženstvím
(těhotenství,
narození, přijetí
prvního pevného
pokrmu, začátek
výuky, přechod do
dospělosti,
svatba, ...

pohřeb). Kromě toho však se hinduista modlí, medituje, účastní se bohoslužeb (obvyčně zpívání védských spisů, nebo **púdža** – rituální uctívání božstva v chrámě nebo venku - nejčastěji na břehu posvátných řek či jezer), vykonává poutě na posvátná místa, rituálně se očišťuje koupelí v posvátných vodách (nejčastěji v Ganze), přináší obětiny do chrámů, naslouchá učení, kázání a konkrétním radám svého **gurua** /duch. učitel/, čte a učí se nazpaměť posvátným textům

<http://www.jirivolesky-cestovani.cz/Hinduismus/Hinduismus.html>